

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/85/2000

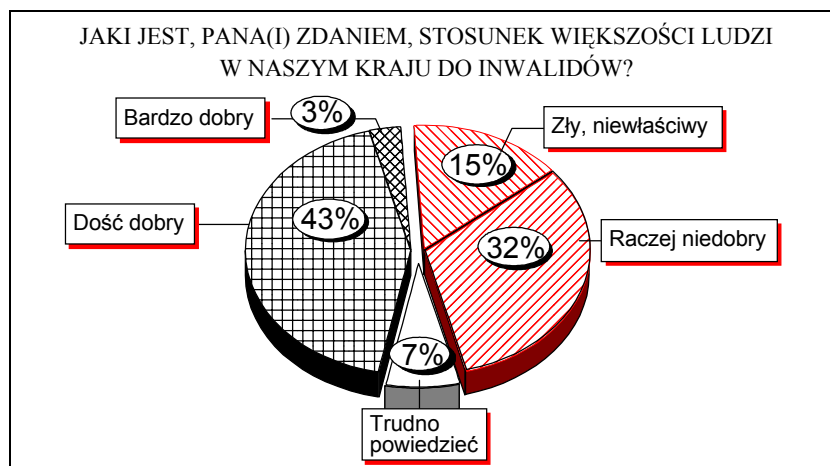
POSTAWY WOBEC OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Prawie tyle samo badanych jest zdania, że większość ludzi w Polsce dobrze odnosi się do inwalidów (46%), co wyraża przeciwną opinię na ten temat (47%).

- Zdaniem większości ankietowanych (68%), niepełnosprawni powinni pracować w zwykłych zakładach pracy na odpowiednio przystosowanych stanowiskach pracy, a nie w specjalnie dla nich zorganizowanych zakładach, zatrudniających samych inwalidów (27%).
- Większość respondentów (72%) uważa także, że osoby niepełnosprawne powinny podejmować pracę, jeśli stan zdrowia im na to pozwala, nawet jeśli renta w pełni wystarcza na utrzymanie. Przeciwną opinię wyraża co piąty ankietowany (22%). Przeważa przy tym pogląd, że inwalida pracujący zawodowo powinien oprócz pensji otrzymywać również rentę (64%). Stosunkowo niewielki odsetek respondentów jest temu przeciwny (14%), niemal tyle samo uzależnia pobieranie renty w takiej sytuacji od różnych okoliczności (13%), a co jedenasty nie ma wyrobionego zdania w tej sprawie (9%).
- Opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach powinni przede wszystkim członkowie rodzin (93%), następnie pracownicy służby zdrowia (74%) i opieki społecznej (71%). Tylko jedna czwarta ankietowanych (25%) wskazała na przyjaciół i znajomych, co siódmy respondent na organizacje religijne (14%), a co czternasty (7%) na grupy samopomocy osób niepełnosprawnych.
- Gotowość niesienia pomocy sąsiedzkiej osobie niepełnosprawnej zgłosiło ponad dwie trzecie ankietowanych (69%). Część zadeklarowała, że bierze już udział w takiej pomocy (6%).

Niedawne spory i demonstracje, związane ze zmianą zasad pomocy finansowej dla zakładów pracy, które zatrudniają niepełnosprawnych, przypomniały o problemach życiowych tych osób. Na początku maja obchodzono także europejski dzień walki z dyskryminacją osób niepełnosprawnych i dzień godności osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Informacje dotyczące warunków egzystencji osób niepełnosprawnych, ich udziału w życiu społecznym i zatrudnienia coraz częściej pojawiają się również w środkach masowego przekazu, niezależnie od okolicznościowych imprez czy wydarzeń społecznych. Można przypuszczać, że nawet jeśli ograniczają się one do odnotowania jakiejś akcji na rzecz osób niepełnosprawnych czy osiągniętych przez nie sukcesów, np. w sporcie, mają wpływ na opinie i postawy społeczeństwa.

W sondażu przeprowadzonym w połowie maja¹ chcieliśmy się przekonać, czy i jak zmieniają się postawy Polaków wobec osób z ograniczoną sprawnością: co sądzi się o stosunku do nich, o ich zatrudnianiu, jak silna jest gotowość świadczenia im pomocy i kto tę pomoc, zdaniem ankietowanych, powinien przede wszystkim nieść².

KONTAKT Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

Nasze postawy wobec osób niepełnosprawnych zależą częściowo od stopnia znajomości ich problemów życiowych, co jest związane z kontaktami osobistymi z takimi osobami. W innym przypadku postawy wobec niepełnosprawnych opierają się bowiem głównie na obiegowych przekonaniach i stereotypach, a nie na własnych doświadczeniach i wiedzy. Zapytaliśmy więc najpierw o doświadczenia ankietowanych w tym zakresie.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (120) zrealizowano w dniach 11-16 maja 2000 roku na 1057-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

² W sondażu wykorzystano pytania z przeprowadzonych w roku 1994 badań prof. Antoniny Ostrowskiej na temat postaw społeczeństwa polskiego wobec ludzi niepełnosprawnych. Zob. A. Ostrowska, *Niepełnosprawni w społeczeństwie*, IFiS PAN, Warszawa 1994.

Blisko co szósty respondent (17%) stwierdził, że w swoim otoczeniu nie stykał się z inwalidami i nie zna żadnej osoby niepełnosprawnej. Większość ankietowanych (68%) zna takie osoby przynajmniej z widzenia, wielu także miało lub ma niepełnosprawnych wśród swoich znajomych i przyjaciół (43%) lub w rodzinie (31%). Co dziesiąty ankietowany (10%) zalicza siebie do osób niepełnosprawnych.

Tabela 1

Czy w swoim otoczeniu stykał(a) się Pan(i) z inwalidami, osobami niepełnosprawnymi z powodu chorób lub jakiegokolwiek kalectwa?	Wskazania respondentów według terminów badań - odpowiedzi twierdzące		
	1978* (N=922)	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach		
Sam(a) uważam się za inwalidę, osobę niepełnosprawną	5	7	10
Mam lub miałe(a)m takie osoby w rodzinie	24	33	31
Mam lub miałe(a)m takie osoby wśród znajomych, przyjaciół	23	34	43
Znam takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko „z widzenia”	31	40	68
Nie znam takich osób	17	19	17

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat. Uwaga: odsetki nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Porównując odpowiedzi z majowego badania z wynikami sondaży na ten temat przeprowadzanych w latach wcześniejszych można zauważyć bardzo duży wzrost liczby tych, którzy znają jakieś osoby niepełnosprawne, ale niezbyt dobrze, oraz odsetka respondentów mających niepełnosprawnych wśród swych przyjaciół i znajomych. Trzeba również odnotować stały wzrost odsetka osób, które same siebie uważają za niepełnosprawne. Należy przy tym zastrzec, że porównanie ma pewne ograniczenia: w poprzednich sondażach, nierealizowanych przez CBOS, uwzględniano także opinie osób w wieku od 16 do 17 lat, w obecnym - jedynie osób pełnoletnich, tzn. w wieku od 18 lat. Jednak opinie tych najmłodszych respondentów mogły wpłynąć na procentowy rozkład wskazań w niewielkim stopniu³.

³ Można z grubsza oszacować ten wpływ na nie więcej niż 2-3% - i to gdyby wszyscy udzielili takiej samej odpowiedzi. Dla pełnej porównywalności należałoby prawdopodobnie o taki mniej więcej odsetek zmniejszyć liczebność grupy osób uważających się za niepełnosprawne, wśród najmłodszych bowiem takie osoby należą do nielicznych. Częściowym potwierdzeniem jest tu fakt, iż od roku '93 w zasadzie nie zmienił się odsetek respondentów mających w rodzinie osoby niepełnosprawne.

Zauważalny wzrost kontaktów z osobami niepełnosprawnymi wynika zapewne głównie ze stopniowego zwiększania się ich liczby w naszym społeczeństwie, ale nie można wykluczyć, że mamy do czynienia także z większą „otwartością” społeczną, częstszym pojawianiem się osób niepełnosprawnych w naszych codziennych kontaktach i postępującą ich integracją z resztą społeczeństwa, nie zmienił się bowiem w znaczący sposób odsetek mających niepełnosprawnych w rodzinie.

Komentarza wymaga też fakt, iż odsetek respondentów deklarujących, że są osobami niepełnosprawnymi, jest znacznie niższy, niż stwierdzony w badaniach GUS, przeprowadzonych w roku '96, zgodnie z którymi 17% dorosłych w Polsce to niepełnosprawni. Można przypuszczać, że część ankietowanych nie ujawniła przed ankieterem swej niepełnosprawności lub uznała, że mimo pewnych problemów, jest w pełni sprawna, albo też, że ich niesprawność ma charakter czasowy, przejściowy. Jeszcze inni mogli uważać, że nie są inwalidami nie mając orzeczonego prawnie inwalidztwa. Jednak wszystkie te kategorie osób zostały zaliczone przez GUS do niepełnosprawnych, stąd różnica.

Osób, które same siebie uważają za niepełnosprawne, najwięcej jest, oczywiście, wśród rencistów (34%), najstarszych ankietowanych (24%), emerytów (18%), badanych z wykształceniem podstawowym (16%). Do niepełnosprawnych najrzadziej zaliczają się czynni zawodowo oraz respondenci z wyższym wykształceniem (4%), żyjący w dobrych warunkach materialnych (6%), badani w wieku do 44 lat (3-6%).

Deklaracje dotyczące obecności osoby niepełnosprawnej w rodzinie są słabo i nieregularnie społecznie zróżnicowane, wyraźnie częstsze jednak wśród kobiet (35%) niż mężczyzn (26%). Częściej też niż w innych kategoriach ankietowanych niepełnosprawni żyją w rodzinach gospodyń domowych (37%) oraz wśród emerytów (34%), rencistów (33%), w rodzinach robotników wykwalifikowanych (39%) i rolników (33%).

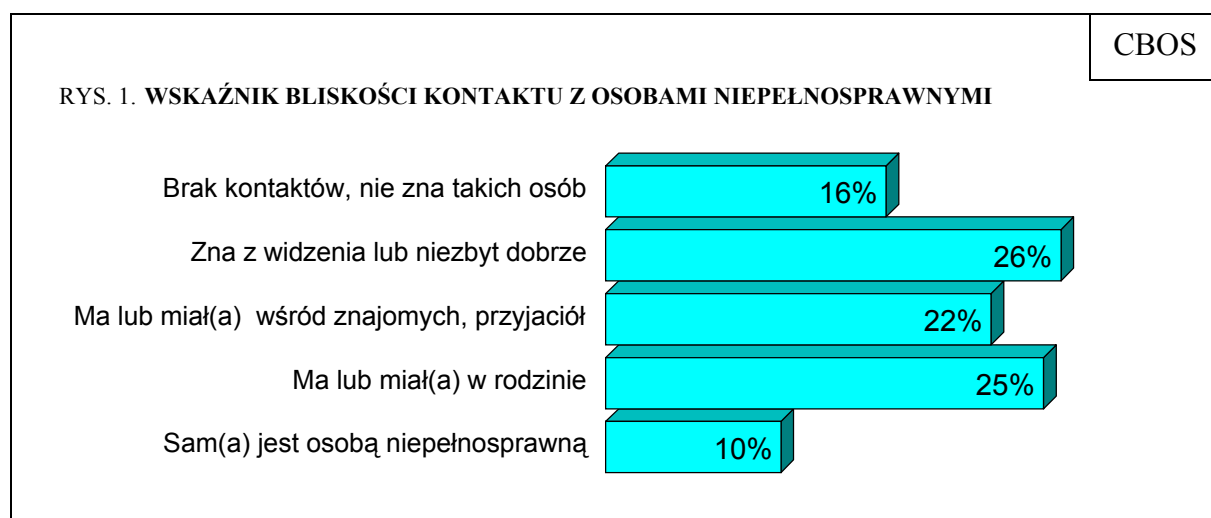
Jeszcze mniejsze są społeczne różnice, gdy chodzi o deklaracje badanych dotyczące osoby niepełnosprawnej wśród ich znajomych i przyjaciół⁴. Tylko przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji znacznie częściej (54%) niż inne kategorie badanych deklarują, że

⁴ To znaczy, że różnice związane z płcią, wiekiem, wykształceniem, miejscem zamieszkania, warunkami materialnymi, religijnością i poglądami politycznymi nie są istotne statystycznie.

mają niepełnosprawnych przyjaciół. Natomiast wyraźnie rzadziej niż inni deklaracje takie składają mieszkańcy wielkich aglomeracji miejskich (35%), badani pracujący na własny rachunek (35%), uczniowie i studenci (35%), gospodynie domowe (38%) oraz respondenci osiągający miesięcznie najwyższe dochody *per capita* w rodzinie (37%).

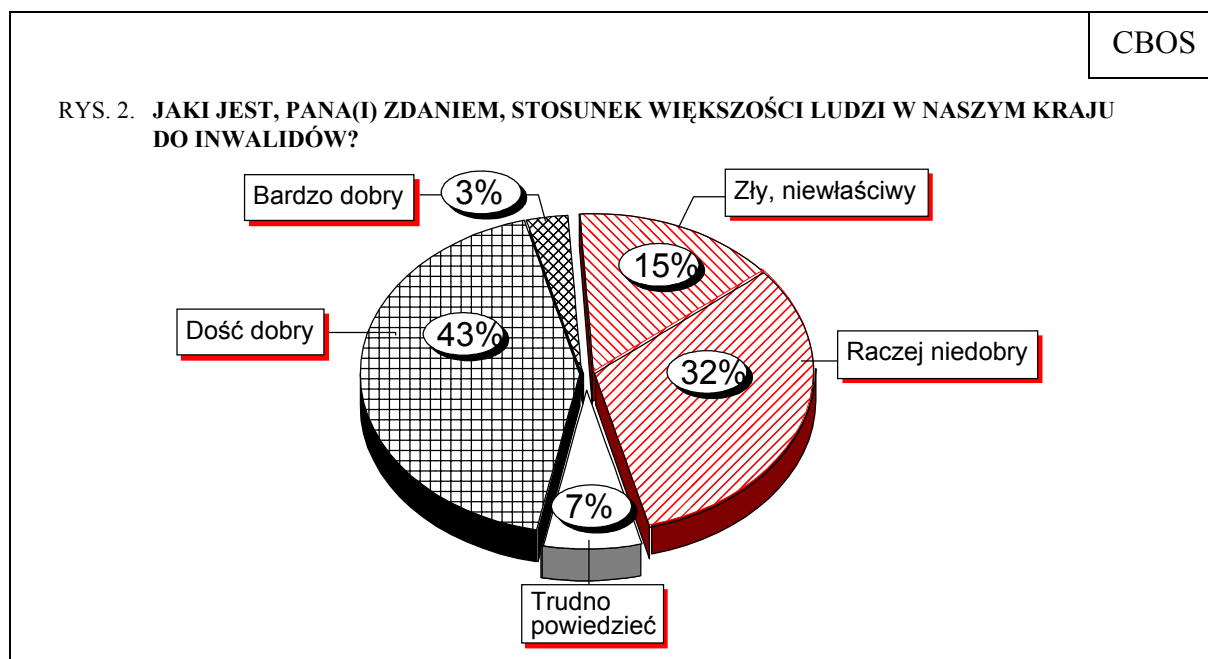
Równie słabo zróżnicowana jest znajomość powierzchowna czy tylko „z widzenia” - tego typu znajomość osoby czy osób niepełnosprawnych deklarują wyraźnie rzadziej niż inni przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (58%) oraz ogólnie respondenci z wyższym wykształceniem (60%), podobnie jak niepracujące gospodynie domowe (60%), mieszkańcy wsi (62%) czy badani żyjący w złych warunkach materialnych (63%). Słabo także zróżnicowany jest brak kontaktów z osobami niepełnosprawnymi (zob. tabele aneksowe).

Dla dalszych analiz obliczono wskaźnik bliskości kontaktu respondentów z osobami niepełnosprawnymi - szeregując badanych od niemających żadnych kontaktów do będących osobami niepełnosprawnymi. Okazało się przy tym, że ponad jedna czwarta ankietowanych zna osoby niepełnosprawne jedynie z widzenia lub niezbyt dobrze, ponad jedna piąta ma takie osoby wśród znajomych czy przyjaciół i może też znać inne z widzenia, a tylko jedna czwarta ma niepełnosprawnych w rodzinie (sama nie będąc osobą niepełnosprawną).

OPINIE O STOSUNKU NASZEGO SPOŁECZEŃSTWA DO INWALIDÓW

W zachowaniach wobec osób niepełnosprawnych mamy do czynienia zarówno z negatywnymi reakcjami na inwalidztwo, jak i z postawami pozytywnymi. W jakim stopniu jednak rozpowszechnione są jedne i drugie? Poglądy ankietowanych dotyczące tego, jak polskie społeczeństwo traktuje niepełnosprawnych, są podzielone. Prawie tyle samo osób uważa, że większość ludzi w Polsce dobrze odnosi się do inwalidów (46%), co wyraża przeciwną opinię (47%). Zwraca jednak uwagę niewielki (3%) odsetek respondentów, którzy oceniają stosunek do inwalidów jako bardzo dobry. Pięciokrotnie więcej (15%) jest osób, które uważają, że odnosimy się do inwalidów niewłaściwie, źle.

Jeszcze większą przewagę zdecydowanie negatywnych ocen naszych postaw wobec niepełnosprawnych odnotowaliśmy w sondażu z roku '93. Porównanie wyników wskazuje, że od tego czasu oceny naszego stosunku do inwalidów nieco się poprawiły: przybyło ocen pozytywnych (wzrost o 7 punktów procentowych), ubyło negatywnych (o 5 punktów).

Tabela 2

Jaki jest, Pana(i) zdaniem, stosunek większości ludzi w naszym kraju do inwalidów?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach	
Bardzo dobry	1	3
Dosyć dobry	38	43
Raczej niedobry	37	32
Zły, niewłaściwy	15	15
Trudno powiedzieć	9	7

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat.

Wydaje się, że niezależnie od rzeczywistych zmian postaw wobec inwalidów, większa obecnie liczebność i społeczna dostrzegalność osób niepełnosprawnych przy równoczesnym nagłośnieniu ich sytuacji życiowej i problemów mogą być odbierane jako dobre odnoszenie się czy też poprawa stosunku do nich.

Stosunek naszego społeczeństwa do osób niepełnosprawnych nieco lepiej niż pozostali oceniają najstarsi i najmłodszy respondenci oraz mieszkańcy wsi⁵. Pozytywnym ocenom sprzyja także religijność ankietowanych (mierzona częstością praktyk religijnych) oraz centrowe i prawicowe poglądy polityczne⁶. Natomiast bliskość kontaktów z osobami niepełnosprawnymi wiąże się z gorszymi ocenami naszego stosunku do inwalidów⁷. Różnice nie są jednak znaczne⁸.

POGLĄDY NA INTEGRACJĘ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W SPOŁECZEŃSTWIE

W praktyce społecznej spotykamy działania i rozwiązania instytucjonalne zarówno separujące osoby niepełnosprawne (specjalne instytucje dla nich, zakłady zamknięte), jak i, coraz częściej, takie, które zmierzają do włączenia inwalidów w normalne życie społeczne, umożliwiając im uczestnictwo na takich samych prawach czy zasadach jak osobom zdrowym

⁵ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,073 i 0,112.

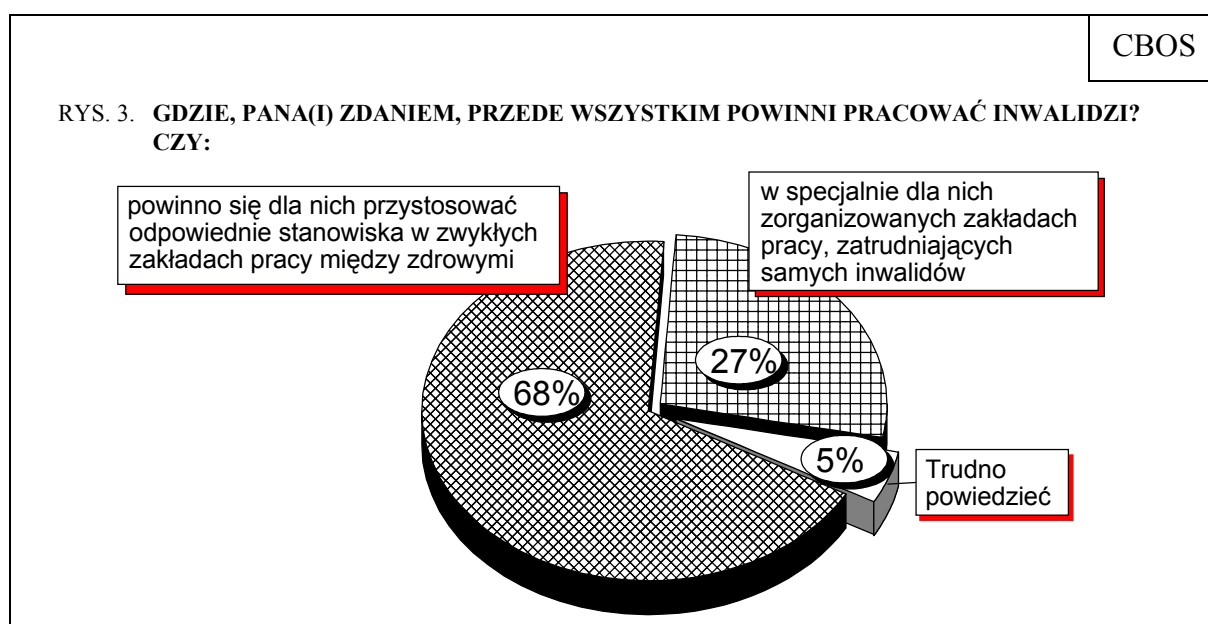
⁶ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,123 i 0,095.

⁷ Pearsona $r = 0,109$.

⁸ Dostrzegalne różnice związane z poziomem wykształcenia nie są istotne statystycznie.

i sprawnym. Przykładem może być kwestia organizowania specjalnych zakładów pracy, zatrudniających głównie inwalidów (spółdzielnie inwalidzkie, zakłady pracy chronionej) bądź przystosowania do ich możliwości miejsc pracy w normalnych zakładach.

Ponad dwie trzecie badanych opowiada się za rozwiązaniem integracyjnym. Jedyne nieco ponad jedna czwarta uważa, że lepiej jest organizować specjalne zakłady pracy dla osób niepełnosprawnych. Oczywiście wyniki te są w większym stopniu rezultatem odczuć i przekonań, dotyczących tego, co właściwe i lepsze, niż wiedzy w tym zakresie⁹.

Im niższa pozycja społeczna ankietowanych - niższe wykształcenie, dochody, gorsze warunki materialne - tym częstsze są tradycyjne postawy preferujące separację osób niepełnosprawnych. Widać także, że rozwiązania separacyjne częściej niż inni wskazują osoby starsze oraz mieszkańcy wsi i mniejszych miast¹⁰. Natomiast im wyższe wykształcenie i inne czynniki wyższego statusu społecznego, tym częściej badani opowiadają się za integracją niepełnosprawnych w normalnych zakładach pracy¹¹ (zob. tabele aneksowe).

⁹ Nie ma statystycznie istotnego związku między wartościami wskaźnika bliskości kontaktów z osobami niepełnosprawnymi a odpowiedziami na to pytanie.

¹⁰ Pearsona r wynosi 0,072 dla związku z wiekiem i 0,139 dla miejsca zamieszkania.

¹¹ Współczynniki r Pearsona wynoszą: dla wykształcenia - 0,176, dla dochodów - 0,104, dla oceny własnych warunków materialnych - 0,112.

Porównanie uzyskanych odpowiedzi z danymi z poprzednich sondaży pokazuje, że nasze społeczeństwo staje się coraz bardziej „otwarte”, aprobujące (przynajmniej w sferze deklaracji i uznawanych wartości) integrację osób niepełnosprawnych z innymi pracownikami.

Tabela 3

Gdzie, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim powinni pracować inwalidzi? Czy:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1978* (N=922)	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach		
- w specjalnie dla nich zorganizowanych zakładach pracy, zatrudniających samych inwalidów	45	30	27
- powinno się dla nich przystosować odpowiednie stanowiska w zwykłych zakładach pracy między zdrowymi	48	58	68
Trudno powiedzieć	7	12	5

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat.

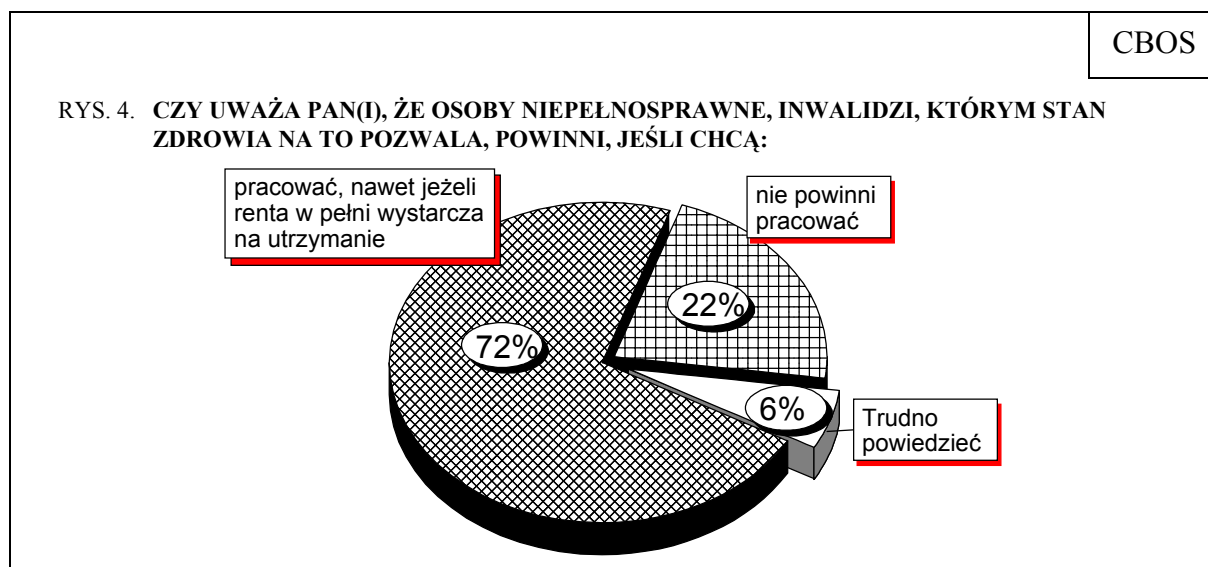
Warto przy tym podkreślić, że sfera naszej pracy, jak wynika z wcześniejszych badań¹², jest tą, w której - w porównaniu z miejscem zamieszkania czy miejscami, gdzie spędzamy czas wolny - najmniej chętnie widzielibyśmy osoby niepełnosprawne. Wzrost odsetka popierających rozwiązania integracyjne w tej sferze wydaje się więc tym bardziej znaczący.

STOSUNEK DO ZATRUDNIANIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wzrost bezrobocia w ostatnim okresie mógł się negatywnie odbić na opiniach dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych. Na nastawienie ankietowanych istotny wpływ mogły mieć jednak także demonstracje osób niepełnosprawnych, protestujących przeciwko odebraniu zakładom je zatrudniającym przywilejów finansowych oraz dyskusje o konieczności wspierania w jakiejś formie przez państwo zatrudniania osób nie w pełni sprawnych.

¹² Zob. A. Ostrowska, *op. cit.*, s. 25.

Zdecydowana większość respondentów (72%) uważa, że osoby niepełnosprawne, którym pozwala na to stan zdrowia, powinny pracować, nawet jeśli renta wystarcza im na utrzymanie¹³. Najważniejsze zatem dla ankietowanych są nie warunki materialne, ale dostrzeganie znaczenia pracy dla sensu naszego życia.

Czynnikiem w największym stopniu różnicującym opinie respondentów na ten temat jest poziom wykształcenia - im wyższy, tym częstsze przekonanie, że osoby niepełnosprawne powinny pracować¹⁴. Wyraźnie widoczne są też zróżnicowania związane z sytuacją materialną ankietowanych: wysokością dochodów i warunkami materialnymi gospodarstwa domowego, w znacznym stopniu zależne od wysokości wykształcenia (zob. tabele aneksowe). Poparcie dla podejmowania pracy przez inwalidów najczęściej wyrażają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla, najrzadziej natomiast pracownicy fizyczno-umysłowi i robotnicy wykwalifikowani, a także emeryci, renciści i bezrobotni (najbardziej przeciwni zatrudnianiu niepełnosprawnych).

¹³ Jeśli nie będziemy brać pod uwagę osób, których opinie w tej sprawie były niewykrystalizowane (wskazania „trudno powiedzieć”), jak to miało miejsce w sondażu z roku '93, to odsetek uważających, że osoba niepełnosprawna powinna pracować wyniesie 76% i będzie o 4 punkty procentowe niższy niż w roku '93, odpowiednio wyższy będzie też odsetek respondentów przeciwnych pracy niepełnosprawnych, co może wynikać z obaw i niepokojów związanych z wysokim bezrobociem. Zob. A. Ostrowska, *op. cit.*

¹⁴ Pearsona r wynosi 0,222.

Jedną z istotnych kwestii związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych, które pobierają rentę, jest to, jak pojmuje się funkcje renty inwalidzkiej - czy kompensuje ona zmniejszoną lub utraconą zdolność do zarabkowania czy też kalectwo lub chorobę. Polskie prawo przyjmuje to pierwsze założenie - osoby otrzymujące rentę mogą ją utracić w przypadku podjęcia pracy zarobkowej, co zmniejsza ich motywację do pracy i rehabilitacji. Natomiast przy przyjęciu, że renta jest przede wszystkim sposobem kompensowania niepełnosprawności i wyrównywania szans, podjęcie pracy zawodowej (jeśli, oczywiście, jest możliwe) nie kłóciłoby się z pobieraniem renty, niezależnie od wysokości uzyskiwanych zarobków.

Blisko dwie trzecie ankietowanych (64%) uważa, że pracujący inwalida powinien otrzymywać także rentę. Stosunkowo niewielu (14%) jest temu przeciwnych, a niemal tyle samo (13%) uważa, że powinno to zależeć od pewnych okoliczności. O tym, że przede wszystkim od wysokości zarobków i renty (czy chodzi o pracę na pełnym etacie, czy renta wystarcza na utrzymanie itp.), przekonana jest większość (80%) udzielających odpowiedzi „to zależy”. Pozostali stwierdzali ogólnie, że powinno to zależeć od stopnia inwalidztwa, stanu zdrowia lub od sytuacji życiowej, warunków materialnych, kosztów leczenia i potrzeb związanych z niepełnosprawnością.

Tabela 4

Czy inwalida pracujący zawodowo powinien oprócz pensji za pracę otrzymywać także rentę czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach	
Tak	45	64
Nie	23	14
To zależy	21	13
Trudno powiedzieć	11	9

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat.

W porównaniu z wynikami badań z roku '93 liczba opowiadających się za łączeniem zarobków i renty znacznie wzrosła, natomiast zmalał odsetek wyrażających przeciwną opinię oraz uzależniających takie połączenie od różnych okoliczności.

Wydaje się jednak, że przewaga opinii popierających otrzymywanie renty obok wynagrodzenia za pracę wynika nie tyle z przyjęcia koncepcji renty wyrównującej skutki utraconej sprawności, ile raczej z przeświadczenia, że renty są niskie, a możliwości uzyskiwania wysokich zarobków przez osoby niepełnosprawne bardzo ograniczone. W rzeczywistości więc dopiero połączenie renty i dochodu z pracy pozwala jako tako żyć osobom niepełnosprawnym.

Zdaje się na to wskazywać fakt, że poparcie dla pobierania wynagrodzenia i renty najczęstsze jest na wsi i w małych miastach oraz wśród robotników niewykwalifikowanych, rolników, niepracujących zawodowo gospodyń domowych i bezrobotnych (zob. tabele aneksowe). Wykształcenie, sytuacja materialna i inne czynniki różnicują poglądy ankietowanych w stopniu nieznacznym, nieistotnym statystycznie. Uzależnianie łączenia wynagrodzenia z rentą od rozmaitych okoliczności najczęstsze jest wśród respondentów z wyższym wykształceniem.

KTO POWINIEN NA CO DZIEŃ POMAGAĆ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM?

Podobnie jak siedem lat temu, prawie wszyscy ankietowani uważają, że przede wszystkim rodzina powinna opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach. Zarazem niemal trzy czwarte respondentów (74%) sądzi, że opiekę powinna im zapewnić służba zdrowia, a niewiele mniejszy odsetek (71%) - że pracownicy pomocy społecznej. Można przypuszczać, że tak częste postulaty pod adresem państwowej służby zdrowia i opieki społecznej wynikają z przekonania, że zbyt mało się w tej dziedzinie robi, że pomoc jest niewystarczająca. Zwraca uwagę istotny wzrost w porównaniu z poprzednimi badaniami odsetka osób wskazujących na system pomocy społecznej. Wydaje się więc, że model państwa opiekuńczego nadal dominuje w świadomości społecznej.

Wzrosła jednak także liczba osób wskazujących na przyjaciół i znajomych osób niepełnosprawnych. Być może wiąże się to z przekonaniem, że wszyscy, którzy stykają się z osobami niepełnosprawnymi, powinni im pomagać - nie tylko rodzina czy wyspecjalizowane instytucje; że społeczeństwo, poprzez samoorganizowanie się, powinno radzić sobie z takimi problemami. Jednakże zmniejszył się odsetek wskazujących na organizacje religijne - przypuszczalnie uważa się, że robią one w tej dziedzinie dostatecznie dużo.

Ankietowani, którzy spośród występujących w kwestionariuszu możliwości wybrali odpowiedź „ktoś inny”, najczęściej wskazywali na państwo lub rząd, a następnie na różne organizacje pozarządowe, inwalidzkie, PCK i inne. Kilka osób uznało, że niepełnosprawnym pomagać powinni wszyscy, całe społeczeństwo lub przede wszystkim ludzie zamożni, bogaci.

Tabela 5

Kto przede wszystkim, Pana(i) zdaniem, powinien opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach? <i>Proszę wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi z poniższej listy.</i>	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach	
Rodzina	94	93
Służba zdrowia	72	74
Pracownicy pomocy społecznej/opieki społecznej	62	71
Organizacje religijne	19	14
Przyjaciele, znajomi	17	25
Inni inwalidzi (grupy samopomocy)	10	7
Ktoś inny	2	5
Trudno powiedzieć	0	1

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat.

Społeczne zróżnicowanie opinii co do tego, kto przede wszystkim powinien opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, jest niewielkie. Warto jednak zwrócić uwagę, że na pracowników pomocy społecznej badani wskazują tym częściej, im gorsze są ich warunki materialne, częściej niż inni także mieszkańcy mniejszych miast i wsi. Natomiast im lepsze są warunki materialne gospodarstw domowych, tym większy odsetek osób wskazujących na

przyjaciół i znajomych. Na nich najczęściej wskazują jednak najmłodszy respondenci, w wieku od 18 do 24 lat (40%), zwłaszcza uczniowie i studenci (50%). Osoby deklarujące prawicowe poglądy polityczne częściej wskazują na przyjaciół, znajomych i na rodzinę, rzadziej natomiast - na służbę zdrowia czy opiekę społeczną.

GOTOWOŚĆ NIESIENIA POMOCY I DYSTANS SPOŁECZNY

Większość ankietowanych (69%) deklaruje gotowość, gdyby powstała taka potrzeba, niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym mieszkającym w sąsiedztwie. Ponadto co siedemnasty respondent (6%) już udziela takiej pomocy. W porównaniu z rokiem '93 wyraźnie zmniejszyła się liczba osób, które miałyby na to czas i chęć. Być może mniej jest obecnie respondentów deklarujących jedynie dobre chęci, a nie rzeczywistą gotowość - oświadczenia są bardziej realistyczne; ale mogą być i inne przyczyny, np. większe obciążenie pracą zawodową oraz związany z tym brak czasu i ochoty na angażowanie się w niesienie pomocy sąsiedzkiej. Osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem należą do najrzadziej deklarujących gotowość niesienia pomocy i najczęściej oświadczają, że nie miałyby na to czasu i chęci (zob. tabele aneksowe).

Tabela 6

Gdyby powstała na przykład wśród Pana(i) sąsiadów inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy itp.), to czy miał(a)by Pan(i) czas i chęci na udział w takiej opiece czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1993* (N=1264)	2000 (N=1057)
	w procentach	
Już uczestniczę w podobnej opiece	8	6
Tak	40	36
Raczej tak	37	33
Raczej nie	8	11
Nie	4	8
Trudno powiedzieć	3	6

* Badania prof. Antoniny Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat.

Gotowość pomagania niepełnosprawnym z sąsiedztwa najrzadziej deklarują najstarsi respondenci, w wieku 65 lat i więcej (49%), którzy mniej mają na to sił i przypuszczalnie sami niejednokrotnie potrzebują takiej pomocy. Rzadziej gotowi są nieść pomoc emeryci, renciści oraz osoby z wykształceniem podstawowym. Częściej natomiast gotowe byłyby pomagać kobiety, a najczęściej - najmłodszy ankietowani (w wieku od 18 do 24 lat), uczniowie i studenci, a także pracownicy fizyczno-umysłowi. Czynnikiem sprzyjającym deklarowaniu pomocy jest też religijność badanych, mierzona częstością praktyk religijnych¹⁵ (zob. tabele aneksowe). Inne dostrzegalne różnice, np. związane z warunkami materialnymi, nie są statystycznie istotne.

Gotowość niesienia pomocy jest powiązana słabo, ale w sposób statystycznie istotny także z bliskością kontaktu z osobami niepełnosprawnymi¹⁶. Słaby, ale istotny związek zachodzi także między opiniami ankietowanych o dobrym stosunku naszego społeczeństwa do niepełnosprawnych a brakiem gotowości do niesienia pomocy komuś niepełnosprawnemu z sąsiedztwa¹⁷. Z mniejszą gotowością pomocy nieco częściej wiążą się także opinie, że dla inwalidów powinno się tworzyć specjalnie zorganizowane zakłady pracy oraz że nie powinni otrzymywać renty, jeśli pracują.

Gotowość niesienia pomocy ludziom niepełnosprawnym zależy także od rodzaju niepełnosprawności, z jaką miałyby się do czynienia: jednym kategoriom osób niepełnosprawnych pomagalibyśmy chętniej, innym - mniej chętnie. W tym wypadku daje o sobie znać - podobnie jak w ogóle w postawach wobec ludzi niepełnosprawnych - dystans społeczny wobec osób z różnymi rodzajami inwalidztwa.

Najchętniej gotowi bylibyśmy pomagać tym, którzy są inwalidami z powodu poważnej choroby serca, następnie osobom z widocznymi zniekształceniami ciała oraz niewidomym. Nieco mniej chętnie pomagalibyśmy osobie dotkniętej paraliżem nóg, a najmniej chętnie (ponad jedna czwarta ankietowanych nie zgodziłaby się im pomagać) - ludziom dotkniętym chorobą psychiczną (niegroźną dla otoczenia) i upośledzeniem, opóźnieniem umysłowym.

¹⁵ Pearsona r wynosi 0,109.

¹⁶ Pearsona r wynosi 0,096.

¹⁷ Pearsona r wynosi 0,103.

Tabela 7

Gdyby miał(a) Pan(i) podjąć się opieki nad osobą niepełnosprawną, to czy byłoby Panu(i) wszystko jedno, o jaką niepełnosprawność chodzi, czy też niektórych z nich wolał(a)by Pan(i) uniknąć? Jeśli np. chodziłoby o osobę z:	Nie miał(a)bym nic przeciwko temu	Zgodził(a)bym się, choć nie byłoby to dla mnie łatwe	Nie zgodził(a)bym się, wolał(a)bym tego uniknąć	Trudno powiedzieć
- inwalidztwem wskutek poważnej choroby serca	54	26	11	9
- widocznym oszpeceniem, zniekształceniem ciała (np. z garbem)	49	28	12	11
- ślepotą	48	30	13	9
- paralizem nóg	39	31	20	10
- chorobą psychiczną niegroźną dla otoczenia	33	28	28	11
- upośledzeniem, opóźnieniem umysłowym	34	28	27	11

Najmniejszy dystans społeczny pojawia się więc w przypadku tych niepełnosprawnych, którzy są stosunkowo mało ograniczeni funkcjonalnie, natomiast największy w odniesieniu do osób upośledzonych umysłowo i chorych psychicznie, budzących zapewne lęk u wielu ankietowanych¹⁸. Wyniki wskazują zarazem na to, jakie kategorie osób nie w pełni sprawnych mogłyby liczyć na środowiskowe, lokalne inicjatywy i działania spontaniczne, gdy chodzi o pomoc dla nich, a w jakich okolicznościach potrzebne jest działanie wyspecjalizowanych organizacji i instytucji.

Nie możemy bezpośrednio porównać uzyskanych wyników z danymi z roku '93¹⁹, ale wydaje się, że zgłaszana gotowość niesienia pomocy różnym kategoriom osób niepełnosprawnych jest obecnie znacznie mniejsza niż przed siedmioma laty. Zdecydowanie mniej ankietowanych nie miałoby nic przeciwko podjęciu się takiej opieki, więcej zaś twierdzi, że nie byłoby to dla nich łatwe. Być może wraz z poszerzaniem się wiedzy o ludziach niepełnosprawnych w naszym społeczeństwie nastąpiło też pewne urealnienie oceny własnych chęci, a także możliwości, i odpowiedzi ankietowanych stały się mniej deklaratywne.

¹⁸ W sprawie dystansów społecznych wobec osób niepełnosprawnych oraz stosunku do chorych psychicznie patrz: A. Ostrowska, *op. cit.* oraz komunikat CBOS „Choroby psychiczne - społeczny stereotyp i dystans”, styczeń 2000 (oprac. B. Wciórka i J. Wciórka).

¹⁹ Zob. A. Ostrowska, *op. cit.*, s. 96. Konstrukcja pytania była wówczas nieco inna, w rezultacie od innej podstawy liczono podane odsetki.

Na opiekę nad inwalidą z poważną chorobą serca czy osobą, która utraciła wzrok bądź ma widoczne oszpecenie, częściej zgodziłyby się kobiety niż mężczyźni. Natomiast ani wiek, ani wykształcenie ankietowanych nie wiąże się z ich postawami wobec różnego rodzaju niepełnosprawności w sposób istotny statystycznie, nieznaczny jest wpływ sytuacji materialnej. Gotowość niesienia pomocy nieco rzadziej deklarują mieszkańcy największych miast. Religijność sprzyja chęci pomagania, ale z wyjątkiem chorych psychicznie i osób z widocznym oszpeceniem lub paraliżem nóg. Podobnie jest z bliskością kontaktu z ludźmi niepełnosprawnymi - sprzyja gotowości opieki z wyjątkiem chorych psychicznie, ludzi z widocznymi zniekształceniami oraz z upośledzeniem umysłowym. Zależności są jednak słabe.

Opinie na temat stosunku do osób niepełnosprawnych w naszym społeczeństwie są podzielone - mniej więcej tyle samo Polaków sądzi, że większość ludzi odnosi się do niepełnosprawnych dobrze, co jest zdania, że są źle traktowani. Obecnie jednak lepiej niż siedem lat temu oceniamy nasz stosunek do inwalidów. Częściej niż dawniej jesteśmy też przeciwni tworzeniu oddzielnych zakładów pracy dla inwalidów - większość ankietowanych uważa, że powinno się przystosować dla nich miejsca pracy w zwykłych zakładach. Wzrost odsetka osób opowiadających się za integracyjnym rozwiązaniem tego problemu wydaje się znaczący dla pozytywnych zmian postaw wobec osób niepełnosprawnych, jakie zachodzą w naszym społeczeństwie. W większości opowiadamy się również za podejmowaniem przez osoby niepełnosprawne zatrudnienia, jeśli to możliwe, a także za tym, by otrzymywały renty niezależnie od wynagrodzenia za pracę.

Większość ankietowanych uważa, że osoby niepełnosprawne powinny być otoczone opieką przede wszystkim ze strony rodziny, ale powinni im również pomagać pracownicy służby zdrowia i pomocy społecznej. Mniej osób niż przed siedmioma laty deklaruje chęć niesienia pomocy osobie niepełnosprawnej mieszkającej w sąsiedztwie.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Wskaźnik bliskości kontaktu z osobami niepełnosprawnymi. 1 - Brak kontaktów, nie zna takich osób; 2 - Zna z widzenia lub niezbyt dobrze; 3 - Ma lub miał(a) wśród znajomych, przyjaciół; 4 - Ma lub miał(a) w rodzinie; 5 - Sam(a) jest osobą niepełnosprawną

	(%)					
	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	16	26	22	25	10	1057
Płeć						
Mężczyźni	19	27	23	21	10	501
Kobiety	14	26	22	29	10	556
Wiek						
18-24 lat	13	32	26	23	6	151
25-34	16	28	26	27	3	187
35-44	19	27	19	29	6	209
45-54	18	23	25	24	10	212
55-64	13	26	19	33	9	124
65 lat i więcej	18	24	18	15	24	175
Miejsce zamieszkania						
Wieś	23	26	20	23	9	387
Miasto do 20 tys.	13	24	22	29	12	131
20-100 tys.	8	31	26	25	10	197
101-500 tys.	12	24	29	27	9	207
501 tys. i więcej mieszk.	21	28	15	25	12	135
Wykształcenie						
Podstawowe	19	24	22	19	16	286
Zasadnicze zawodowe	13	28	24	27	8	297
Średnie	16	28	21	27	8	369
Wyższe	20	25	24	27	4	105
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	21	22	29	26	3	72
Prac.umysł.niż.szczębla	14	31	23	27	5	116
Pracownicy fiz.- umysł.	13	30	32	22	3	81
Robotnicy wykwalifikowani	13	22	25	38	2	97
Robotnicy niewykwalifik.	17	34	29	13	8	39
Rolnicy	23	22	20	33	3	74
Pracujący na własny rach.	11	42	21	24	2	51
Bierni zawodowo						
Renciści	19	16	16	17	33	112
Emeryci	15	26	18	23	18	191
Uczniowie i studenci	16	42	23	15	3	57
Bezrobotni	15	28	23	26	8	98
Gospodynie domowe i inni	24	18	21	30	7	69
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	14	30	25	30	2	192
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	18	32	23	22	5	88
sekt. prywat. poza rolnict.	13	28	28	26	5	200
prywatnym gosp. rolnym	24	21	21	32	3	81
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	19	26	22	26	7	154
276-399	11	20	23	33	13	112
400-549	16	26	26	19	12	179
550-799	10	26	22	29	13	152
Powyżej 799 zł	18	30	18	25	8	171
Ocena własnych war. mater.						
Złe	20	21	20	27	11	347
Średnie	13	29	23	24	11	482
Dobre	18	29	24	23	6	228
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	11	20	28	29	13	87
Raz w tygodniu	19	26	20	25	10	560
1-2 razy w miesiącu	15	32	25	23	5	138
Kilka razy w roku	14	27	22	27	10	182
W ogóle nie uczestniczy	12	25	26	22	15	88
Poglądy polityczne						
Lewica	15	26	23	26	10	310
Centrum	15	27	21	28	9	307
Prawica	17	31	25	21	6	222
Trudno powiedzieć	20	22	22	23	14	217

Tabela 2. Jaki jest, Pana(i) zdaniem, stosunek większości ludzi w naszym kraju do inwalidów?

	(%)			
	Dobry	Niewłaściwy, nieдобry	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	47	7	1057
Płeć				
Mężczyźni	47	46	7	501
Kobiety	44	50	6	556
Wiek				
18-24 lat	50	47	3	151
25-34	38	56	5	187
35-44	44	48	8	209
45-54	45	45	9	212
55-64	47	49	4	124
65 lat i więcej	51	41	8	175
Miejsce zamieszkania				
Wieś	53	40	7	387
Miasto do 20 tys.	41	57	2	131
20-100 tys.	45	47	8	197
101-500 tys.	38	54	7	207
501 tys. i więcej mieszk.	40	52	8	135
Wykształcenie				
Podstawowe	47	44	8	286
Zasadnicze zawodowe	45	49	6	297
Średnie	45	47	8	369
Wyższe	42	55	3	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	42	52	6	72
Prac. umysł. niż. szczebla	41	55	4	116
Pracownicy fiz.- umysł.	48	44	8	81
Robotnicy wykwalifikowani	44	45	11	97
Robotnicy niewykwalifik.	38	52	10	39
Rolnicy	41	47	12	74
Pracujący na własny rach.	43	50	6	51
Bierni zawodowo				
Renciści	49	43	8	112
Emeryci	52	42	5	191
Uczniowie i studenci	47	49	4	57
Bezrobotni	38	59	3	98
Gospodynie domowe i inni	53	42	5	69
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	46	48	6	192
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	45	44	10	88
sekt. pryw. poza rolnict.	39	54	6	200
prywatnym gosp. rolnym	43	45	12	81
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	50	45	5	154
276-399	41	57	2	112
400-549	45	45	10	179
550-799	48	48	4	152
Powyżej 799 zł	46	49	4	171
Ocena własnych war. mater.				
Złe	44	47	9	347
Średnie	46	48	6	482
Dobre	47	48	5	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	52	39	9	87
Raz w tygodniu	48	47	5	560
1-2 razy w miesiącu	47	46	6	138
Kilka razy w roku	36	54	10	182
W ogóle nie uczestniczy	39	51	10	88
Poglądy polityczne				
Lewica	42	52	6	310
Centrum	48	46	6	307
Prawica	51	46	3	222
Trudno powiedzieć	42	46	12	217

Tabela 3. Gdzie, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim powinni pracować inwalidzi? Czy: 1 - w specjalnie dla nich zorganizowanych zakładach pracy, zatrudniających samych inwalidów; 2 - powinno się dla nich przystosować odpowiednie stanowiska w zwykłych zakładach pracy między zdrowymi

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	68	5	1057
Płeć				
Mężczyźni	29	65	5	501
Kobiety	24	70	6	556
Wiek				
18-24 lat	21	75	4	151
25-34	21	77	2	187
35-44	26	70	4	209
45-54	29	67	5	212
55-64	26	69	5	124
65 lat i więcej	35	51	13	175
Miejsce zamieszkania				
Wieś	35	57	8	387
Miasto do 20 tys.	21	76	3	131
20-100 tys.	26	71	2	197
101-500 tys.	19	76	5	207
501 tys. i więcej mieszk.	20	73	7	135
Wykształcenie				
Podstawowe	35	56	10	286
Zasadnicze zawodowe	29	67	4	297
Średnie	22	73	5	369
Wysze	13	86	1	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	12	85	3	72
Prac. umysł. niż. szczebla	18	79	3	116
Pracownicy fiz. - umysł.	20	75	5	81
Robotnicy wykwalifikowani	22	73	6	97
Robotnicy niewykwalifik.	28	70	2	39
Rolnicy	39	56	5	74
Pracujący na własny rach.	30	65	5	51
Bierni zawodowo				
Renciści	36	54	9	112
Emeryci	29	62	9	191
Uczniowie i studenci	22	73	6	57
Bezrobotni	29	68	2	98
Gospodynie domowe i inni	32	63	5	69
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	17	80	3	192
spółce właścicieli	19	79	2	88
prywatnych i państwa	23	74	3	200
sekt. pryw. poza rolnict.	37	59	4	81
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	35	61	4	154
276-399	20	76	4	112
400-549	25	69	6	179
550-799	26	71	3	152
Powyżej 799 zł	17	76	6	171
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	61	9	347
Średnie	26	70	4	482
Dobre	22	75	3	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	33	64	3	87
Raz w tygodniu	28	66	6	560
1-2 razy w miesiącu	22	73	4	138
Kilka razy w roku	25	69	6	182
W ogóle nie uczestniczy	22	73	5	88
Poglądy polityczne				
Lewica	26	72	2	310
Centrum	24	72	4	307
Prawica	24	72	4	222
Trudno powiedzieć	34	52	14	217

Tabela 4. Czy uważa Pan(i), że osoby niepełnosprawne, inwalidzi, którym stan zdrowia na to pozwala, powinni, jeśli chcą:

1 - pracować, nawet jeżeli renta w pełni wystarcza na utrzymanie; 2 - nie powinni pracować

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	72	22	6	1056
Płeć				
Mężczyźni	71	24	5	501
Kobiety	73	21	6	555
Wiek				
18-24 lat	71	21	8	151
25-34	77	20	3	187
35-44	79	15	6	209
45-54	72	25	3	212
55-64	67	29	4	123
65 lat i więcej	60	28	11	175
Miejsce zamieszkania				
Wieś	68	24	8	387
Miasto do 20 tys.	77	22	1	130
20-100 tys.	68	28	4	197
101-500 tys.	72	21	7	207
501 tys. i więcej mieszk.	82	14	5	135
Wykształcenie				
Podstawowe	60	30	10	286
Zasadnicze zawodowe	64	29	6	297
Średnie	80	17	3	369
Wyższe	94	4	2	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	90	10	0	72
Prac.umysł.niż.szczebła	90	9	1	116
Pracownicy fiz.-umysł.	65	29	6	81
Robotnicy wykwalifikowani	65	27	8	97
Robotnicy niewykwalifik.	78	17	4	39
Rolnicy	77	19	5	74
Pracujący na własny rach.	79	19	2	51
Bierni zawodowo				
Renciści	64	31	5	112
Emeryci	63	27	9	190
Uczniowie i studenci	76	10	14	57
Bezrobotni	63	33	4	98
Gospodynie domowe i inni	70	22	8	69
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	79	20	2	192
spółce właścicieli	75	20	5	88
prywatnych i państwa	80	17	3	200
sekt. pryw. poza rolnict.	71	23	6	81
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	62	32	6	154
276-399	67	26	7	112
400-549	70	24	5	178
550-799	73	23	4	152
Powyżej 799 zł	81	16	3	171
Ocena własnych war. mater.				
Złe	66	25	9	347
Średnie	70	25	4	482
Dobre	83	13	4	228
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	27	2	87
Raz w tygodniu	68	25	7	559
1-2 razy w miesiącu	73	22	5	138
Kilka razy w roku	75	19	6	182
W ogóle nie uczestniczy	84	12	5	88
Poglądy polityczne				
Lewica	73	24	4	310
Centrum	73	22	6	307
Prawica	70	24	6	221
Trudno powiedzieć	70	21	9	217

Tabela 5. Czy inwalida pracujący zawodowo powinien oprócz pensji za pracę otrzymywać także rentę czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	To zależy	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	64	14	13	8	1056
Płeć					
Mężczyźni	64	16	12	8	500
Kobiety	64	13	14	9	556
Wiek					
18-24 lat	67	19	6	8	151
25-34	62	14	15	8	187
35-44	69	10	14	7	209
45-54	61	16	14	9	211
55-64	63	12	19	6	124
65 lat i więcej	62	15	10	13	175
Miejsce zamieszkania					
Wieś	70	15	5	10	387
Miasto do 20 tys.	74	10	11	5	130
20-100 tys.	57	16	21	6	197
101-500 tys.	58	16	15	11	207
501 tys. i więcej mieszk.	56	13	23	8	135
Wykształcenie					
Podstawowe	63	15	9	13	286
Zasadnicze zawodowe	63	17	14	6	295
Średnie	66	12	14	8	369
Wyższe	65	10	19	6	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	63	11	16	9	72
Prac. umysł. niż. szczebla	63	12	20	5	116
Pracownicy fiz. - umysł.	56	17	19	8	81
Robotnicy wykwalifikowani	60	12	13	14	97
Robotnicy niewykwalifik.	73	24	2	1	39
Rolnicy	70	16	4	9	74
Pracujący na własny rach.	66	17	11	6	51
Bierni zawodowo					
Renciści	64	11	15	11	111
Emeryci	62	15	13	11	191
Uczniowie i studenci	60	17	10	14	57
Bezrobotni	68	18	10	4	98
Gospodynie domowe i inni	74	11	12	3	69
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	61	10	22	7	192
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	60	9	16	15	88
sekt. pryw. poza rolnict.	67	17	10	5	200
prywatnym gosp. rolnym	73	17	1	9	81
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	63	20	11	6	154
276-399	65	16	14	5	112
400-549	62	14	15	10	177
550-799	64	16	13	6	152
Powyżej 799 zł	63	12	21	5	171
Ocena własnych war. mater.					
Złe	64	13	13	10	347
Średnie	63	16	13	8	482
Dobre	66	13	13	7	226
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	64	10	13	13	87
Raz w tygodniu	66	14	11	9	558
1-2 razy w miesiącu	61	11	17	10	138
Kilka razy w roku	61	17	17	5	182
W ogóle nie uczestniczy	67	18	9	6	88
Poglądy polityczne					
Lewica	63	14	16	6	310
Centrum	67	15	10	8	307
Prawica	57	17	17	8	222
Trudno powiedzieć	68	10	10	12	216

Tabela 6. Kto przede wszystkim, Pana(i) zdaniem, powinien opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach? 1 - Rodzina; 2 - Przyjaciele, znajomi; 3 - Służba zdrowia; 4 - Organizacje religijne; 5 - Inni inwalidzi (grupy samopomocy); 6 - Pracownicy opieki społecznej; 7 - Ktoś inny (%)

	1	2	3	4	5	6	7	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	93	25	74	14	7	71	5	1	1055
Płeć									
Mężczyźni	91	25	77	13	7	70	6	0	499
Kobiety	95	26	72	14	6	73	5	1	556
Wiek									
18-24 lat	96	40	71	9	8	67	2	1	151
25-34	96	32	77	14	8	61	6	0	187
35-44	92	25	74	11	8	71	8	1	208
45-54	91	17	76	14	7	79	4	0	211
55-64	94	15	78	14	7	74	4	0	124
65 lat i więcej	87	25	72	19	2	75	6	2	175
Miejsce zamieszkania									
Wieś	93	23	75	12	3	75	6	1	387
Miasto do 20 tys.	95	15	83	11	7	79	2	0	130
20-100 tys.	92	27	71	20	11	70	3	0	196
101-500 tys.	94	33	73	11	6	66	6	1	207
501 tys. i więcej mieszk.	89	28	73	16	11	62	7	0	135
Wykształcenie									
Podstawowe	92	23	74	13	3	76	5	2	286
Zasadnicze zawodowe	91	26	81	13	5	67	5	0	295
Średnie	94	28	70	14	9	72	5	0	368
Wyższe	94	22	72	17	12	67	7	0	105
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	95	25	68	11	12	72	7	0	72
Prac. umysł. niż. szczebla	96	32	69	11	9	72	4	0	116
Pracownicy fiz. - umysł.	97	29	74	15	10	66	4	0	81
Robotnicy wykwalifikowani	97	31	74	9	9	66	5	0	97
Robotnicy niewykwalifik.	90	17	72	32	5	75	3	0	39
Rolnicy	94	21	87	6	0	71	6	0	74
Pracujący na własny rach.	88	26	76	24	2	64	8	0	51
Bierni zawodowo									
Renciści	90	19	75	16	5	77	4	1	111
Emeryci	90	21	77	17	4	74	6	1	191
Uczniowie i studenci	94	50	64	7	10	59	4	3	57
Bezrobotni	90	21	82	13	7	75	3	1	98
Gospodynie domowe i inni	94	21	71	10	7	75	7	2	69
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	97	24	73	9	10	75	5	0	192
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	89	29	72	15	9	61	10	1	88
sekt. pryw. poza rolnict.	95	31	71	18	7	67	3	0	199
prywatnym gosp. rolnym	94	17	85	7	0	73	5	0	81
Dochody na jedną osobę									
Do 275 zł	95	17	78	15	7	77	4	0	154
276-399	91	21	81	11	10	72	3	1	112
400-549	95	31	76	12	7	71	5	0	177
550-799	91	27	73	14	5	73	7	0	152
Powyżej 799 zł	93	22	75	16	9	66	7	0	170
Ocena własnych war. mater.									
Złe	89	19	76	15	6	75	5	1	347
Średnie	96	27	75	11	5	71	6	0	482
Dobre	92	32	71	16	11	65	4	1	225
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	99	30	63	16	9	72	4	0	87
Raz w tygodniu	93	24	74	12	4	77	5	1	558
1-2 razy w miesiącu	91	26	73	19	4	67	4	1	138
Kilka razy w roku	90	26	79	12	12	63	7	1	181
W ogóle nie uczestniczy	90	29	81	16	11	60	8	1	88
Poglądy polityczne									
Lewica	93	23	78	15	7	72	6	0	310
Centrum	93	21	81	14	7	74	2	1	307
Prawica	96	34	69	12	6	67	7	0	221
Trudno powiedzieć	89	27	67	13	5	71	7	2	216

Tabela 7. Gdyby powstała na przykład wśród Pana(i) sąsiadów inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy itp.), to czy miał(a)by Pan(i) czas i chęć na udział w takiej opiece czy też nie?
1 - Już uczestniczę w podobnej opiece; 2 - Tak; 3 - Nie

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	69	19	6	1049
Płeć					
Mężczyźni	5	65	23	8	499
Kobiety	7	73	16	4	551
Wiek					
18-24 lat	1	79	18	3	151
25-34	5	72	18	5	185
35-44	7	72	15	6	209
45-54	8	72	12	8	210
55-64	8	70	18	3	122
65 lat i więcej	6	49	35	10	173
Miejsce zamieszkania					
Wieś	4	68	20	8	382
Miasto do 20 tys.	5	71	19	5	130
20-100 tys.	8	72	16	4	196
101-500 tys.	7	71	16	5	207
501 tys.i więcej mieszk.	6	62	25	8	135
Wykształcenie					
Podstawowe	5	63	24	7	283
Zasadnicze zawodowe	5	72	17	6	294
Średnie	6	71	18	5	368
Wyższe	7	72	16	5	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	7	71	14	8	72
Prac.umysł.niż.szczebla	8	73	12	7	114
Pracownicy fiz.-umysł.	0	85	9	6	81
Robotnicy wykwalifikowani	5	65	22	9	97
Robotnicy niewykwalifik.	6	72	16	6	39
Rolnicy	4	68	20	8	74
Pracujący na własny rach.	4	65	28	3	51
Bierni zawodowo					
Renciści	8	62	23	7	110
Emeryci	6	57	29	8	188
Uczniowie i studenci	1	89	8	2	57
Bezrobotni	7	74	16	4	98
Gospodynie domowe i inni	8	72	19	2	67
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	10	71	13	7	192
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	2	76	17	5	86
sekt. pryw. poza rolnict.	4	73	16	7	200
prywatnym gosp. rolnym	3	70	18	9	81
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	9	69	15	7	153
276-399	5	70	18	7	112
400-549	5	71	19	5	177
550-799	7	69	18	6	152
Powyżej 799 zł	7	63	20	10	170
Ocena własnych war. mater.					
Złe	6	65	22	7	343
Średnie	6	70	19	6	481
Dobre	6	74	15	5	225
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	11	68	16	5	86
Raz w tygodniu	4	73	17	6	556
1-2 razy w miesiącu	5	69	19	6	135
Kilka razy w roku	9	63	20	8	182
W ogóle nie uczestniczy	4	58	33	5	88
Poglądy polityczne					
Lewica	5	74	15	5	310
Centrum	6	70	18	7	304
Prawica	6	68	21	5	220
Trudno powiedzieć	6	61	25	8	214